

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੰਗਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ: ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ

ਡਾ. ਰਾਜਵਿੰਦਰ ਕੌਰ

ਸਹਾਇਕ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਪੋਸਟ ਗਰੈਜੂਏਟ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ, ਇਟਰਨਲ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਬੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ
ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼

ਅਮੂਰਤ

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣ ਪਹਿਚਾਣ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਰੁਬਾਈਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ' ਹੈ। ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੰਪੂਰੀ ਰੰਗ, ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਰੰਗ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਵਿਚ ਰੰਗ ਭਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ (ਵਿਸ਼ੇ) ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਮੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਰਸਾਨੀ ਜੀਵਨ, ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ, ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸੰਕਟ, ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ, ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਆ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ, ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ, ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ, ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਨਾ, ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਛਾਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਧੁੜ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਈ ਸਿਨਫ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ ਵਾਂਗ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਰੂਪਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਮਕਾਲ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਬਾਈਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ' ਵਿਚ ਛੇਹਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਇਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਵਿਚ ਰਹੱਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਕਟਾਖਸ਼ੀ ਜੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਕੁੰਜੀ ਸ਼ਬਦ- ਰੁਬਾਈ, ਸਾਹਿਤ, ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ, ਕਵੀ, ਭਾਸ਼ਾ, ਸ਼ਾਇਰੀ।

ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਵਿ ਵਿਚ ਰੁਬਾਈ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਧਨੀ ਰਾਮ ਚਾੜ੍ਹਕ, ਪ੍ਰੋ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਹੀਰਾ ਸਿੰਘ ਦਰਦ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਹਿਰਾਈ, ਤਖ਼ਤ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ ਕੁੰਦਨ, ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰੀ, ਬਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਉਪਾਸ਼ਕ ਅਤੇ ਡਾ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇਕੀ ਦੇ ਕਾਵਿ ਸੰਗ੍ਰਹਿਆਂ ਵਿਚਲੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰੁਬਾਈ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤਕ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਨਾਲੋਂ ਦੂਜੀ, ਦੂਜੀ ਨਾਲੋਂ ਤੀਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਨਾਲੋਂ ਚੌਥੀ ਪੰਕਤੀ ਉਤਰੋਤਰ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਅਖੀਰਲੀ ਪੰਕਤੀ ਇਕ ਸਾਰਗਰਭਿਤ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਮੁਕਦੀ ਹੈ।¹ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਰੁਬਾਈ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬੜੇ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰੁਬਾਈ ਨੂੰ ਅਪਣਾਇਆ ਤੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਰਯਾਈ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਆਧੁਨਿਕ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਰੁਬਾਈ ਨੂੰ 'ਚੌਬਰਗੇ' ਦਾ ਨਾਂ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਮਰ ਖ਼ਯਾਮ, ਸ਼ੇਖ ਸਾਅਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਵੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਰਚੀਆਂ ਗਈਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਜੋਂ ਬਾਦ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰੁਬਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ, ਦੂਜੀ ਤੇ ਚੌਥੀ ਪੰਕਤੀ ਦਾ ਤੁਕਾਂਤ ਮੇਲ ਖਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ;

ਤੋੜ ਗੁਲਾਬ ਪਸਾਰੀ ਲਿਆਇਆ ਮਲ-ਮਲ ਖੰਡ ਰਲਾਈ।
ਭੀਂ ਕੁੜੱਤਣ ਰਹੀ ਸੁਆਦ ਵਿਚ ਬਣੀ ਨਾ ਉਹ ਮਠਿਆਈ।
ਮੱਖੀ ਬਣ ਕਣ-ਰਸ ਜੇ ਚੁਣਦਾ ਤੋੜ ਨਾ ਆਬ ਗੁਆਉਂਦਾ,
ਮਾਲੀ ਨਾਲੋਂ ਨੇਹੁੰ ਨਾ ਟੁੱਟਦਾ ਰਸ ਪੀਂਦਾ ਸੁਖਦਾਈ।²

ਰੁਬਾਈ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਰੁਬਾਈਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ' ਦੇ ਵਿਭਿੰਨ ਰੰਗਾਂ (ਵਿਸ਼ਿਆਂ) ਨੂੰ ਸਮਕਾਲ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਵੇਖਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹਥਲੇ ਖੋਜ ਪਰਚੇ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ।

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਕਾਵਿ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਲੱਖਣ ਪਹਿਚਾਣ ਰੱਖਣ ਵਾਲੀ ਸਖਸ਼ੀਅਤ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਰੁਬਾਈਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ' ਹੈ। ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ ਤੋਂ ਭਾਵ ਸੰਪੂਰੀ ਰੰਗ, ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਇਕ ਰੰਗ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਸੁਮੇਲ ਤੋਂ ਬਣਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਰੰਗਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਮੂਰਤ ਵਿਚ ਰੰਗ ਭਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੰਗ (ਵਿਸ਼ੇ) ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਮੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਕਿਰਸਾਨੀ ਜੀਵਨ, ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਭਰੂਣ ਹੱਤਿਆ, ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ, ਮਨੁੱਖੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਸੰਕਟ, ਰਾਜਨੀਤੀ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ, ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨਾਲ ਪਿਆਰ, ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਨਜ਼ਰੀਆ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ, ਸੂਫੀ ਕਾਵਿ, ਸਿਸਟਮ 'ਤੇ ਵਿਅੰਗ, ਸਮੇਂ ਦਾ ਮਾਣ ਕਰਨਾ, ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਸ਼ੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਸਹਿਜੇ ਹੀ ਪਛਾਣੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਪੂੜ ਵਿਚ ਗੁਆਚ ਗਈ ਸਿਨਫ ਨੂੰ ਪੁਨਰ ਸੁਰਜੀਤੀ ਵਾਂਗ ਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਵਸਤੂ ਅਤੇ ਰੂਪਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਸਮਕਾਲ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਬਾਈਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ' ਵਿਚ ਛੋਹਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਇਕ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਵਿਚ ਰਹੱਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੇ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਕਟਾਖਸ਼ੀ ਜੁਗਤ ਰਾਹੀਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚਲੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਵਿਧੀ ਦੇ ਤੌਰ ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਸਮਕਾਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਕੁਦਰਤ ਸੰਗ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਵਾਂਗ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਸਾਡੇ ਅੰਗ-ਸੰਗ ਵੀ ਵਿਚਰਦੀ ਹੈ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ ਦੇ ਟੁੱਟਣ ਨਾਲ ਹੀ ਆਸਮਾਨ ਜੋਗੀਆ ਵੇਸ ਧਾਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਚਿੰਤਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਫਿਰ ਸ਼ਬਦ ਸਲਾਮਤ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ;

ਵੇਖੋ, ਮਹਿਮਾਨ ਬਣ ਖਿੜੇ ਫੁੱਲ ਆਏ ਨੇ।

ਸੁਪਨੇ ਹਸੀਨ ਵੀ ਇਹ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਨੇ

ਸੂਰਜ ਦੀ ਜਾਪਦੈ ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ ਟੁੱਟ ਗਈ,

ਅੰਬਰਾਂ ਨੇ ਵੇਸ ਤਾਹੀਂ ਜੋਗੀਆ ਬਣਾਏ ਨੇ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 16)

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦਾ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਨਜ਼ਰੀਆ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ, ਭਵਿੱਖਵਾਦੀ ਅਤੇ ਮਾਨਵਵਾਦੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਵਿਚ ਆਮ ਵੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਵੰਡੀਆਂ ਪਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵੰਗਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਮੁਹਾਵਰੇ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰਾਂ ਕਿਵੇਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਤੋਂ ਹਟਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੜਾਈ, ਝਗੜਿਆਂ 'ਚ ਉਲਝਾਈ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਖੁੰਢਾ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।³ ਉਹ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤ, ਸਮਾਜ ਅਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਲਈ ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੰਗਾਰਦਾ ਹੈ;

ਜਿਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਵਿੱਸਰ ਜਾਂਦੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕ ਲਿਖਾਰੀ।

ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਫਿਰ ਕੋਈ, ਰੁੱਖਾਂ ਦੇ ਮੁੱਢ ਆਰੀ।

ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ, ਗੁਰਬਖਸ਼ ਪ੍ਰੀਤੀ ਡੋਰਾਂ ਜੋੜਨਹਾਰੇ,

ਭੁੱਲਾ ਭੁੱਲਾ ਗਏ ਪੁੱਤਰ ਧੀਆਂ, ਮੱਤ ਗਈ ਹੈ ਮਾਰੀ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 90)

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਬੜੀ ਸੂਖਮ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੀ ਤਹਿ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪਾ-ਧਾਪੀ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਦੀ

ਹੋਂਦ ਦਾ ਸੰਕਟ ਵੀ ਗਹਿਰਾ ਹੁੰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖ ਆਪਣੇ ਅਸਤਿਤਵ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਭਟਕ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਵੱਡੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਪ੍ਰਤੀ ਫਿਕਰ ਵੀ ਹੈ। ਉਹ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਵਰਗਵੰਡ ਨੂੰ ਰੱਦਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਿੰਦਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਨੁੱਖ ਵਿਰੋਧੀ, ਇਨਸਾਨ ਵਿਰੋਧੀ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਦਾ ਪ੍ਰਮਾਣ ਉਸ ਦੀ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ;

ਅਣਖ ਜਗਾਵੇ ਨਾ ਜੋ, ਉਹ ਵੰਗਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
 ਚੋਰਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਰਲ ਜੇ, ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ।
 ਹੱਕ, ਸੱਚ, ਇਨਸਾਫ਼ ਤੇ ਡਾਕੇ ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਜੇ,
 ਵੇਖ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਮੀਟ ਲਵੇ, ਅਖ਼ਬਾਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 50)

ਕਵੀ ਲੋਕ ਮਨਾਂ ਵਿਚ ਛੁਪੇ ਹੋਏ ਗੁੱਸੇ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਵਰਗ ਦੀ ਗਫ਼ਲਤ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਹੱਲ ਕਰਨ ਲਈ ਵੰਗਾਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕਵੀ ਦਾ ਨਜ਼ਰੀਆ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੈ;

ਜੋਦੜੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ, ਮੁਸੀਬਤ, ਉੱਚੇ ਪਰਬਤ ਢਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ।
 ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਕਦੇ ਵੀ ਮਿੱਤਰਾਂ ਇੱਕੋ ਜਹੇ ਤਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ।
 ਆਸ ਉਮੀਦ ਸਾਨੂੰ ਡੂੰਘੇ ਭਵਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਉਤਾਰਨ,
 ਸੂਰਜ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕੋਰ ਜੇ ਪੱਲੇ, ਗ਼ਮ ਦੇ ਬੱਦਲ ਰਹਿੰਦੇ ਨਹੀਂ।

(ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 32)

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਵਿਸ਼ੇ ਵੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਅੰਨਦਾਤਾ ਕਹਾਉਣ ਵਾਲਾ ਕਿਸਾਨ ਫ਼ਸਲਾਂ ਦਾ ਪੂਰਾ ਭਾਅ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਝੰਬਿਆ ਹੋਇਆ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਪਾਲਣ-ਪੋਸ਼ਣ ਕਰਨ ਤੋਂ ਅਸਮੱਰਥ ਹੈ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਮਾਰ ਹੇਠ ਆਇਆ ਖ਼ੁਦਕੁਸ਼ੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਕਰੁਣਾਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

ਮੇਰਾ ਹੈ ਵਡੇਰਾ ਇਹ ਜੋ ਗੱਡੇ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ।
 ਖੇਤਾਂ ਵਾਲਾ ਰਾਜਾ ਹੋ ਕੇ, ਬੜਾ ਅਵਾਜ਼ਾਰ ਹੈ।
 ਦਾਣਿਆਂ ਦਾ ਬੋਹਲ ਹੁਣ ਟੱਬਰ ਨਾ ਪਾਲਦਾ,
 ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪੰਡ ਵੱਡੀ ਸਿਰ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਹੈ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 88)

ਅੱਜ ਦੇ ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਮੁੱਲ ਪੈਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-ਨਾਤਿਆਂ ਅਤੇ ਕਦਰਾਂ-ਕੀਮਤਾਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਘਾਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਨਿਲਾਮ ਹੋਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ ਦਾ ਪਾੜਾ ਵੱਧਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਸੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਤਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਂਦੀ ਰੁਬਾਈ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹੈ;

ਮਨ ਦਾ ਮੋਰ ਉਦਾਸ ਖੜ੍ਹਾ ਹੈ, ਉੱਖੜੇ ਸੁਰ ਤੇ ਸਾਜ਼ ਵਜੱਈਆ।
 ਤਪਦੀ ਲੂਅ ਤਨ ਮਨੂਆ ਸਾੜੇ, ਇਕੋ ਜਹੀ ਪੱਛੋਂ ਪੁਰਵਈਆ।
 ਧਰਤੀ ਮਾਂ, ਰੰਗਲੀ ਫੁਲਕਾਰੀ ਇਕੋ ਰੰਗ ਵਿਚ ਡੋਬ ਰਹੇ ਨੇ,
 ਦੁਸਤ ਵਪਾਰੀ ਬਣੇ ਲਲਾਰੀ, ਬਣਿਆ ਸਭ ਦਾ ਬਾਪ ਰੁਪਈਆ।

(ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 25)

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ। ਉਹ ਤਿੰਨ ਮਾਂਵਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਿਲੀ ਮਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੱਤਾ, ਦੂਜੀ ਮਾਂ ਉਸ ਦੀ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਰਹਿਣ-ਸਹਿਣ ਤੇ

ਖਾਣ-ਪੀਣ ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਮਾਂ ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਪ੍ਰਤੀ ਕਵੀ ਸਤਿਕਾਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਜੋਕੀ ਪੀੜੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਮਾਂਵਾਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਦੁੱਖ ਕਵੀ ਨੇ ਆਪਣੀ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ;

ਜੰਮਣਹਾਰੀ ਵਾਂਗਰਾਂ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਦਾ ਹਾਲ।

ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸ ਤੋਂ ਮੰਦੜਾ ਹਾਲ।

ਤਿੰਨੇ ਬਹਿ ਕੇ ਝੁਰਦੀਆਂ ਸ਼ਾਮ ਢਲੇ ਤੋਂ ਬਾਦ,

ਪੁੱਤ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪੁੱਛਦੇ ਆ ਕੇ ਸਾਡਾ ਹਾਲ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 45)

ਕਵੀ ਪੰਜਾਬੀਅਤ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਵਿਰਸੇ ਅਤੇ ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਰੁਬਾਈਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਪਾਠਕ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਸੁਪਨੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਬਲਕਿ ਸੁਪਨੇ ਉਡਾਰੀਆਂ ਲਾਉਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ;

ਏਨੇ ਸਾਰੇ ਫੁੱਲ ਮੇਰੀ ਝੋਲੀ ਪਰਮਾਤਮਾ।

ਕਿਵੇਂ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਕਰੇ ਤੇਰਾ ਮੇਰੀ ਆਤਮਾ।

ਇੱਕ ਇੱਕ ਫੁੱਲ ਮੈਂ ਤਾਂ ਵੰਡ ਦੇਵਾਂ ਸਭ ਨੂੰ,

ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਕਰਨਾ ਉਦਾਸੀਆਂ ਦਾ ਖ਼ਾਤਮਾ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 79)

ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਦਲਣ ਨਾਲ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਰਹੱਸ ਦੀ ਜਗ੍ਹਾ ਕਟਾਖਸ਼ੀ ਜੁਗਤ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ 'ਤੇ ਤਿੱਖਾ ਕਟਾਖਸ਼ ਇਸ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

ਪਹਿਰੇਦਾਰ ਬਿਨਾਂ ਦਿਨ ਰਾਤੀਂ, ਕੁੰਡੇ ਜੰਦਰੇ ਖੜਕ ਰਹੇ ਨੇ।

ਚੋਰਾਂ ਦੀ ਅੱਖ ਅੰਦਰ ਕੂਕਰ, ਤਾਂਹੀਓਂ ਬਹੁਤੇ ਰੜਕ ਰਹੇ ਨੇ।

ਲੜਦੇ, ਭਿੜਦੇ, ਮਿੱਟੀ ਪੁੱਟਦੇ ਜਿਹੜੇ ਚੋਣ ਜਿਤਾ ਕੇ ਘੱਲੇ,

ਖਾਲਮ ਖਾਲੀ ਸੱਖਣੇ ਭਾਂਡੇ, ਝੱਗੋ ਝੱਗ ਕਿਉਂ ਬੜਕ ਰਹੇ ਨੇ?

(ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 32)

ਦੇਸ਼-ਭਗਤੀ ਦੇ ਭਾਵਾਂ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਰੁਬਾਈਆਂ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਅੰਦਰ ਇਕ ਵੱਖਰਾ ਜੋਸ਼ ਭਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਦੇਸ਼-ਭਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹੇਠ ਲਿਖੀ ਰੁਬਾਈ ਰਾਹੀਂ ਸਿਜ਼ਦਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜੂਝਦੀ ਹੋਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ ਯਾਰੋ।

ਇਹ ਤਖ਼ਤੇ ਫਾਂਸੀਆਂ ਰੱਸੇ, ਜੁਲਮ ਦੀ ਸ਼ਾਮ ਹੈ ਯਾਰੋ।

ਉਹਦੀ ਬਾਰਾਤ ਵਿਚ ਸਰਬਾਲਿਆਂ ਦਾ ਇਕ ਜੋੜਾ ਸੀ,

ਛਬੀਲੇ ਰਾਜਗੁਰੂ ਸੁਖਦੇਵ ਸੁਣ ਲਓ ਨਾਮ ਸੀ ਯਾਰੋ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 19)

ਵਰਤਮਾਨ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਵਾਤਾਵਰਨ ਵਿਚ ਆ ਰਹੀ ਤਬਦੀਲੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਖ ਕਾਰਨ ਰੁੱਖਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਕਟਾਈ ਹੈ। ਪਸ਼ੂ-ਪੰਛੀਆਂ ਦਾ ਰਹਿਣ-ਬਸੇਰਾ ਵੀ ਕੰਕਰੀਟ ਦੇ ਮਕਾਨ ਬਣਨ ਕਰਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਘੱਟਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਰੁੱਖਾਂ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਰਹੀ ਗਿਣਤੀ ਸਾਨੂੰ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਿਆਨਕ ਸਮੇਂ ਲਈ ਚਿੰਤਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਧੀਆਂ ਨੂੰ ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਪੰਛੀਆਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਕੰਕਰੀਟ ਦੇ ਮਕਾਨਾਂ ਅੰਦਰ ਬਨਾਉਣੀ ਆਲ੍ਹਣੇ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ 'ਤੇ ਤਿੱਖਾ ਵਿਅੰਗ ਇਸ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ;

ਕੁੱਖ ਵਿਚ ਕਤਲ ਕਰਾਉਂਦੇ ਕੁੜੀਆਂ, ਚਿੜੀਆਂ ਦੀ ਰਖਵਾਲੀ ਕਰਦੇ

ਕੰਕਰੀਟ ਦੇ ਜੰਗਲ ਅੰਦਰ, ਥਾਂ-ਥਾਂ ਫਿਰਨ ਆਲ੍ਹਣੇ ਧਰਦੇ

ਬਿਰਖਾਂ ਦੇ ਮੁਢ ਫਿਰਦੀ ਆਰੀ, ਅਜਬ ਤਮਾਸ਼ਾ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ,

ਤਾਂਹੀਓਂ ਦੇਸ ਪੰਜਾਬ ਵਾਲਿਓ, ਕਿਸਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾਈਏ ਮਰਦੇ

(ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 36)

ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਖੁਨਾਮੀ ਹੈ। ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸ ਕੇ ਆਪਣੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅਸਲ ਨਿਸ਼ਾਨੇ ਤੋਂ ਭਟਕ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਵੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਧੀ ਤੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੀ ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਪੀੜੀ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮਹਿਕਾਂ ਭਰੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਸਾਹ ਲਵੇ, ਜਿਵੇਂ;

ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬੂਹੇ ਅੱਗੇ ਧੀ ਕਰਦੀ ਅਰਦਾਸ।

ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੋਂ ਕੂੜ ਨਿਖੁੱਟੇ, ਪੂਰੀ ਕਰ ਦੇਹ ਆਸ।

ਜੁਗ ਜੁਗ ਜੀਣ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜਾਏ, ਇੱਜਤ ਪੱਤ ਦੇ ਰਾਖੇ,

ਨਸ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਵੇ ਧਰਤੀ, ਮਹਿਕਾਂ ਭਰਨ ਸਵਾਸ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 84)

ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਰੁਬਾਈਆਂ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰੋਦੀਪਣ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ:

ਦਸਮ ਪਿਤਾ ਹੁਣ ਸੀਸ ਤਲੀ ਤੇ ਧਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ

ਹੱਕ, ਸੱਚ, ਇਨਸਾਫ਼ ਦੀ ਖਾਤਰ ਮਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ

ਕੁਰਸੀ-ਯੁੱਧ ਨੂੰ ਲੜਦੇ ਲੜਦੇ ਧਰਮ ਗੁਆਚ ਗਿਆ

ਸੁਭ ਕਰਮਨ ਵੀ ਅੱਜਕਲ੍ਹ ਸਾਥੋਂ ਕਰਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 39)

ਸਮੇਂ ਦੀ ਮਹੱਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਿਆਂ ਕਵੀ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਸਮੇਂ ਦੇ ਹਾਣ ਦਾ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸਾਰਥਕਤਾ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਨਤੀਜੇ ਭਗਤਣੇ ਪੈ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ;

ਵਕਤ ਵਿਚਾਰਾ ਟੁਕੜੇ ਕਰਕੇ, ਭਾਵੇਂ ਆਪਾਂ ਕੰਧ ਤੇ ਟੰਗਿਆ

ਪਲ ਪਲ ਰਹੇ ਗਿਣਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਸਾਥੋਂ ਏਸ ਹਿਸਾਬ ਨਾ ਮੰਗਿਆ

ਟਿਕਟਿਕ ਵੇਖ ਟਿਕਟਿਕੀ ਲਾ ਕੇ, ਲੇਖਾ ਜੋਖਾ ਕਰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ,

ਉਸ ਨੂੰ ਅਗਲਾ ਸਾਹ ਨਾ ਆਵੇ, ਅੱਜ ਤੀਕਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਡੰਗਿਆ

(ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 38)

ਪੂੰਜੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਲਗਾਤਾਰ ਨਿਘਾਰ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਾਪਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹ ਸਾਂਝ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਨਹੀਂ ਕਰ ਪਾਉਂਦੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਸਲ ਕੀਮਤ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ;

ਮੰਡੀ ਵਿਚੋਂ ਹਰ ਸ਼ੈ ਮਿਲਦੀ ਨਾ ਬਾਬਲ ਨਾ ਮਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਦੇ ਜੰਗਲ 'ਚੋਂ ਲੱਭੋ, ਕਿੱਥੇ ਐਸੀ ਛਾਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ।

ਮਾਪੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਏਸ ਦੀ ਕੀਮਤ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਜਾਗਦਾ,

ਤਖ਼ਤਪੋਸ਼ ਬੇ ਰੋਣਕ, ਸੁੰਨੀ ਮੰਜੀ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਦਿਸਦੀ ਹੈ।

(ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 19)

ਉੱਨੀ ਸੌ ਸੰਤਾਲੀ ਦੀ ਦੇਸ਼-ਵੰਡ ਸਮੇਂ ਦੋਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਘਰ-ਬਾਰ ਛੱਡ ਕੇ ਜੋ ਸੰਤਾਪ ਹੰਢਾਉਣਾ ਪਿਆ ਸੀ ਉਸ ਸੰਤਾਪ ਨੂੰ ਇਕ ਹਾਉਕੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਵੀ ਨੇ ਇੰਝ ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ਹੈ:

ਸੰਨ ਸੰਤਾਲੀ ਵੇਲੇ ਏਥੋਂ ਘਰਾਂ ਵਾਲੇ ਤੁਰ ਗਏ।

ਸੁੰਨਿਆਂ ਮਹੱਲਾਂ ਦੇ ਬਨੇਰੇ ਤਾਹੀਉਂ ਭੁਰ ਗਏ।

ਅਜੇ ਇੱਕ ਹਾਉਕਾ ਏਸ ਹਿੱਕੜੀ 'ਚ ਜਾਗਦਾ,

ਬਾਕੀ ਰੰਗ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਝੱਖੜਾਂ 'ਚ ਖੁਰ ਗਏ। (ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ, ਪੰਨਾ 47)

ਸਮੁੱਚੀ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸੰਪੂਰਦਾਨੀ' ਵਿਚ ਸਮਕਾਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੰਗ (ਵਿਸ਼ੇ) ਸਮੋਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਨੂੰ ਬੜੀ ਨਿਡਰਤਾ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀਆਂ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੇ ਕਾਵਿ ਰੂਪਾਕਾਰ ਰੁਬਾਈ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਹ ਰੁਬਾਈਆਂ ਵਿਸ਼ੇ ਅਤੇ ਰੂਪਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹੋ ਹੀ ਗੁਰਭਜਨ ਗਿੱਲ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਹਵਾਲੇ ਅਤੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ

1. ਸਤਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਸੰਪ.), ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ, ਪੰਨਾ 74.
2. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਲਹਿਰ ਹੁਲਾਰੇ, ਪੰਨਾ 57.
3. ਸੁਦਰਸ਼ਨ ਗਾਸੇ, ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਅਤੇ ਮੁੱਲਾਂਕਣ, ਪੰਨਾ 134.